

Jak powstają wiązania chemiczne?

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Film samouczek
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

Jak powstają wiązania chemiczne?

Wiązania chemiczne stanowią spoiwo łączące sąsiednie atomy w związku chemicznym.
Źródło: dostępny w internecie: www.pixabay.com, domena publiczna.

Dlaczego atomy łączą się ze sobą? Czy wszystkie wiążą się w ten sam sposób? Jak wytłumaczyć fakt, że pierwiastki tworzą związki jedynie w określonych konfiguracjach? Rozpocznij poszukiwanie odpowiedzi na te pytania.

Twoje cele

- Wyjaśnisz sposób i określisz warunki powstawania wiązania jonowego.
- Wyjaśnisz sposób powstawania cząsteczek zbudowanych z atomów pierwiastków chemicznych.
- Wyjaśnisz istotę wiązania kowalencyjnego niespolaryzowanego.
- Wyjaśnisz sposób tworzenia się cząsteczek związków chemicznych, w których występuje wiązanie kowalencyjne spolaryzowane.
- Zaproponujesz, w jaki sposób powstają orbitale molekularne.
- Zapiszesz powstawanie wiązań kowalencyjnych spolaryzowanych i niespolaryzowanych w przykładowych cząsteczkach za pomocą wzorów elektronowych i kreskowych.
- Zastanowisz się, na czym polega istota wiązania koordynacyjnego oraz wskażesz donor i akceptor pary elektronowej w wiązaniu koordynacyjnym.

Przeczytaj

Dlaczego atomy łączą się ze sobą?

Reakcje chemiczne zachodzą, gdy atomy zbliżą się do siebie. W zależności od rodzaju atomów, reakcje te mogą zachodzić poprzez oddziaływania (siły):

- odpychające, które wynikają z nakładania się powłok elektronowych (efekty kwantowe) i oddziaływania elektrostatycznego jednoimiennych ładunków;
- przyciągające, które wynikają z oddziaływania elektrostatycznego różnoimiennych ładunków, np. oddziaływań między elektronami a jądrami atomowymi oraz ze zmian rozkładu gęstości ładunków.

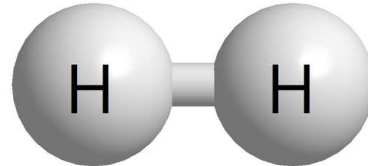
Niepodważalna w przyrodzie tendencja (prawo) dążenia do osiągnięcia minimalnej energii dotyczy także atomów i jest przyczyną tworzenia się wiązań chemicznych – atomy łączą się, jeżeli jest to korzystne energetycznie.

Wiązania kowalencyjne

Tworzenie się wiązania kowalencyjnego niespolaryzowanego na przykładzie cząsteczki wodoru H_2

Cząsteczka wodoru jest najprostszym przykładem cząsteczki zawierającej [wiązanie kowalencyjne](#). Podczas tworzenia się wiązania orbitale $1s$ obydwu atomów nakładają

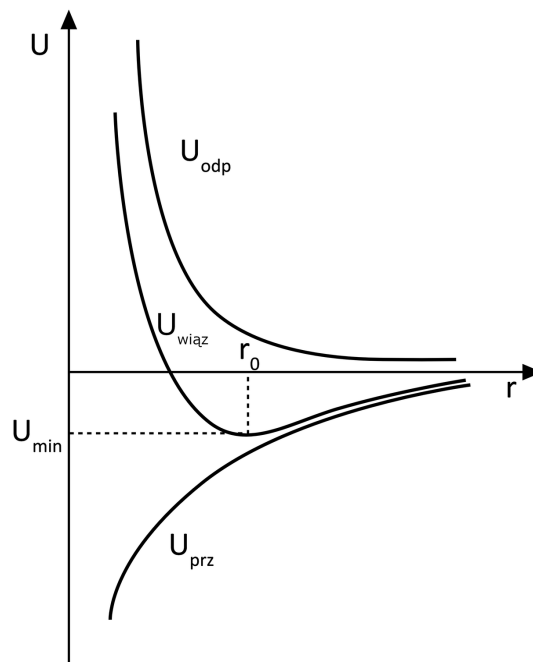
się na siebie, tworząc część wspólną. Zgodnie z teorią wiązań walencyjnych Lewisa, strukturę cząsteczki przedstawia się następująco:

Struktura cząsteczki wodoru oraz jej zapis („-” oznacza parę elektronową)

Źródło: GroMar Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Na poniższej grafice przedstawiono wykres zmian energii w zależności od odległości między atomami (r).

W odległości r_0 układ uzyskuje minimalną energię U_{min} .

- U_{prz} - energia przyciągania;

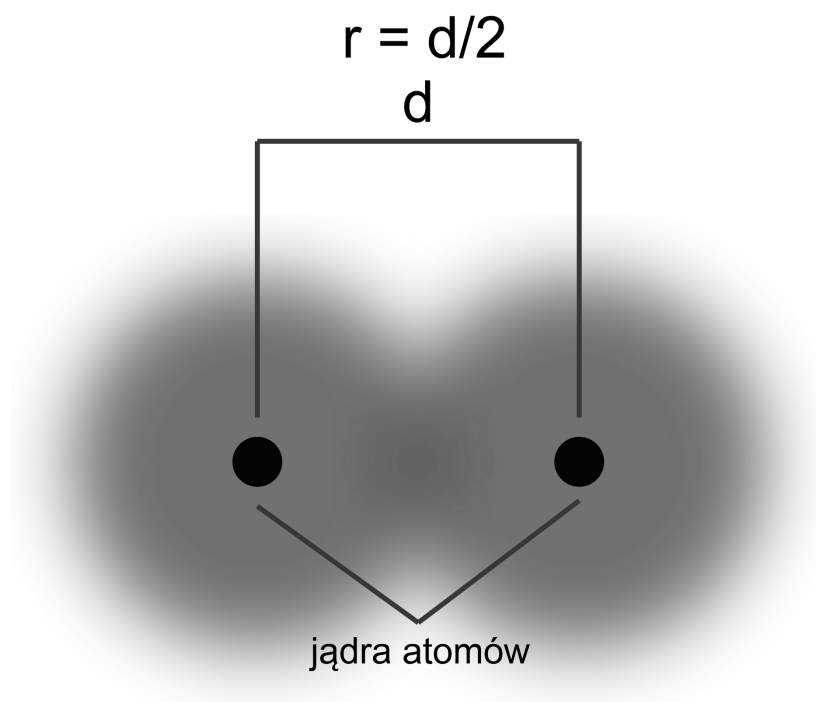
- U_{odp} - energia odpychnia;

- $U_{wiąz}$ - energia wiązania.

Źródło: GroMar Sp. z o.o. oprac. na podst. Zubel I., *Wiązania chemiczne, budowa cząsteczek*,

<http://www.w12.pwr.wroc.pl/zpp/files/W%202.W10.pdf> PWr, pobrano 30.05.2020, licencja: CC BY-SA 3.0.

Poniżej przedstawiono cząsteczkę H_2 z zaznaczoną odległością pomiędzy atomami.

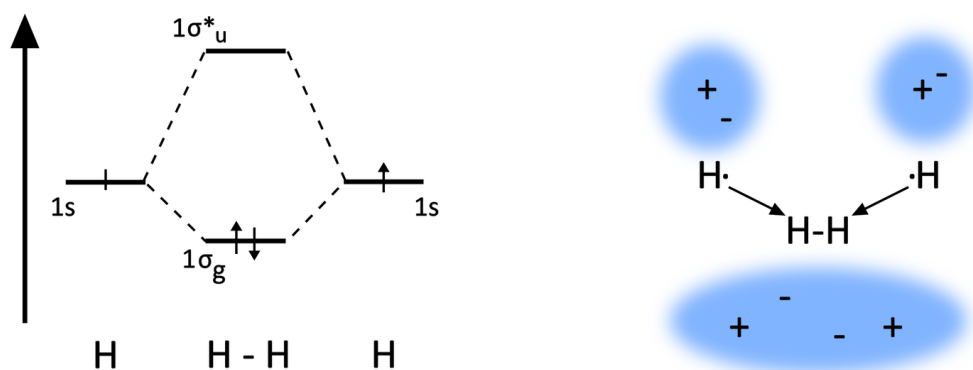
Przybliżenie się dwóch atomów wodoru na odległość r i utworzenie wiązania kowalencyjnego (uwspólnianie pary elektronowej) przez te atomy obniża energię układu o $436 \frac{\text{kJ}}{\text{mol}}$ (energia wiązania).

Źródło: GroMar Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Tworząc wiązanie, każdy atom wodoru, który ma jeden elektron, przez uwspólnianie elektronów z drugim atomem, osiąga pożądaną konfigurację wypełnionej powłoki – konfigurację gazu szlachetnego, w tym przypadku helu.

W opisie, który proponuje teoria orbitali molekularnych, powstawanie wiązania wiąże się z występowaniem w cząsteczce nowych orbitali. Dla cząsteczki wodoru z dwóch orbitali $1s$ powstają dwa orbitale molekularne σ (sigma), czyli jeden orbital wiążący 1σ i jeden niewiążący 1σ . Para elektronowa tworząca wiązanie zajmuje orbital wiążący.

Diagram energetyczny cząsteczki H_2

Schemat przedstawia diagram energetyczny cząsteczki wodoru.

Źródło: GroMar Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Przeanalizuj diagram energetyczny wodoru i zastanów się, jak teoria orbitali molekularnych uzasadnia powstawanie wiązania H – H.

Wiązania jonowe

Tworzenie się wiązania jonowego na przykładzie chlorku sodu

Ćwiczenie 2

Jaką konfigurację elektronową mają atomy sodu i chloru? Uzupełnij brakujące informacje na schemacie elektronowym.

Zarówno atom chloru, jak i sodu dążą do uzyskania stabilnej energetycznie konfiguracji elektronowej, ale uzyskują ją na dwa odmienne sposoby: atom sodu oddaje elektron, natomiast atom chloru przyjmuje elektron. W przypadku sodu, kation Na^+ $1s^2 2s^2 2p^6$ ma konfigurację neonu, a anion Cl^- $1s^2 2s^2 2p^6 3s^2 3p^6$ – konfigurację argonu. Dzieje

się tak, ponieważ posiadanie zapełnionej powłoki walencyjnej zapewnia stabilność i nieaktywność (tak jak w przypadku gazów szlachetnych).

Sód może osiągnąć stabilność, tracąc jeden elektron, chlor – osiąga pożądany stan oktetu, przechwytyjąc elektron. Nie jest więc dziwne, że gdy te atomy znajdują się w pobliżu (umieścimy sód w atmosferze chloru), zajdzie gwałtowna reakcja.

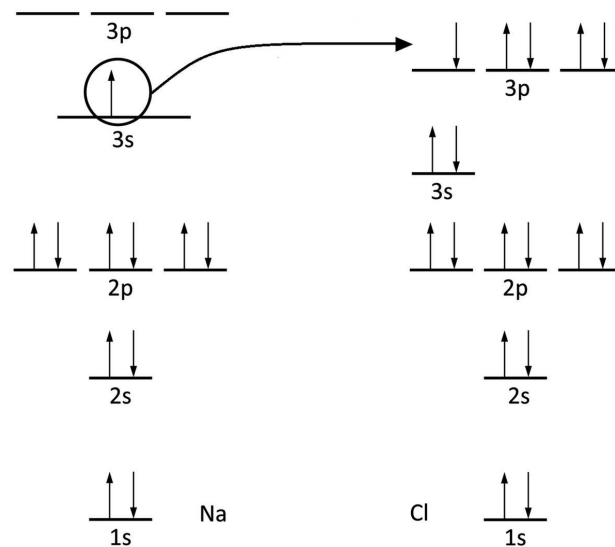
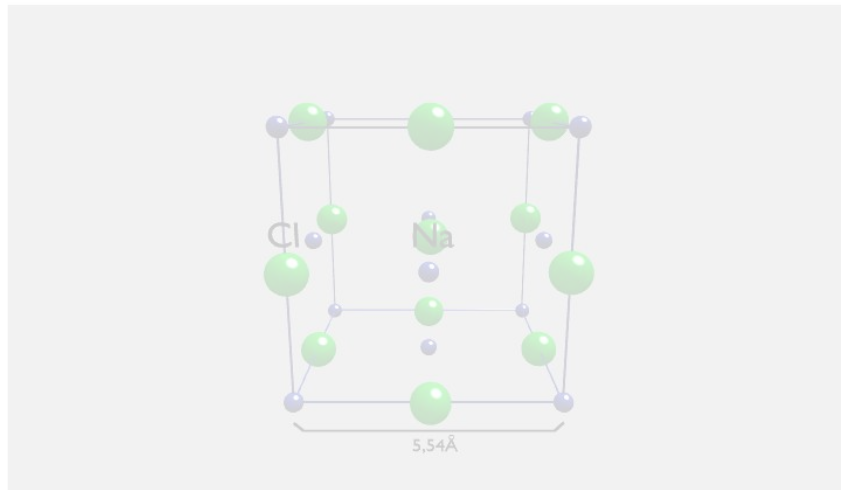

Diagram poziomów energetycznych sodu i chloru

Źródło: GroMar Sp. z o. o. oprac. na podst. Moore J.T., *Chemia dla bystrzaków*, 2015, Helion, s.197, licencja: CC BY-SA 3.0.

Powstające kationy sodu i aniony chlorkowe przyciągają się wzajemnie (siłami elektrostatycznymi) – tworzy się [wiązanie jonowe](#). Powstaje kryształ chlorku sodu, w którym każdy kation sodu otoczony jest przez 6 anionów chlorkowych, natomiast każdy anion Cl^- przez 6 różnych kationów Na^+ .

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DJBRUg3dD>

Grafika 360° komórki elementarnej kryształu chlorku sodu. Kolorem niebieskim oznaczono jony sodu (Na^+), natomiast kolorem zielonym jony chlorkowe (Cl^-)

Źródło: GroMar Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

elektroujemność

zdolność tworzących wiązanie atomów do przyciągania uwspólnionych elektronów

wiązanie jonowe

oddziaływanie elektrostatyczne pomiędzy jonami pierwiastków tworzących związek

wiązanie kowalencyjne

wiązanie polegające na uwspólnianiu elektronów walencyjnych przez tworzące je atomy oraz na utworzeniu wiążących par elektronowych

Bibliografia

Atkins P., Jones L., *Chemia ogólna*, Warszawa 2004, s. 335-441.

Czerwiński A., Czerwińska A., Jelińska-Kazimierczuk M., Kuśmierczyk K., *Chemia 1. Podręcznik*, Warszawa 2002, s. 134-167.

Moore J. T., *Chemia dla bystrzaków*, Gliwice 2015, s. 195-226.

Pauling L., Pauling P., *Chemia*, Warszawa 1989, s. 128-170.

Film samouczek

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmem na temat powstawania wiązań chemicznych pomiędzy atomami w związkach chemicznych i rozwiąż zadania.

Trwa wczytywanie danych...

A large, light gray rectangular area that serves as a placeholder for a video player. In the center of this area, the text "JAK POWSTAJĄ WIĄZANIA CHEMICZNE?" is displayed in a bold, black, sans-serif font.

Film dostępny pod adresem </preview/resource/R1SmJGGoh9rDO>

Film samouczek pt. „Jak powstają wiązania chemiczne?”

Źródło: Barbara Rolka, GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Film nawiązujący do treści materiału dotyczącej powstawania wiązań chemicznych.

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zaznacz wszystkie prawidłowe stwierdzenia.

Najprostszym przykładem cząsteczki zawierającej wiązanie wodorowe jest cząsteczka wodoru.

Podczas tworzenia się wiązania orbitale $1s$ obydwu atomów nakładają się na siebie, tworząc część wspólną.

Najprostszym przykładem cząsteczki zawierającej wiązanie kowalencyjne jest cząsteczka wodoru.

Podczas tworzenia się wiązania orbitale $3p$ obydwu atomów nakładają się na siebie, tworząc część wspólną.

Ćwiczenie 2

Z jakich jonów zbudowane są kryształy? Zaznacz właściwe kationy i aniony.

Ćwiczenie 3

Napisz wzór elektronowy:

A. cząsteczki F_2 ,

B. cząsteczki HBr.

Konfiguracje, jakich helowców przyjmują atomy w tych cząsteczkach?

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 4

Na podstawie danych o wartości elektroujemności oblicz, w którym ze związków:

H_2O , CH_4 , NH_3 , wiązania są najsilniej spolaryzowane.

Symbol pierwiastka	Wartość elektroujemności
H	2,1
O	3,5
N	3,0
C	2,5

Źródło: Mizerski W., *Tablice Chemiczne*, Warszawa 2004.

Rozwiązanie oraz odpowiedź zapisz w zeszyte do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 5

Symbol pierwiastka	Wartość elektroujemności
H	2,1
Br	2,8
Li	1,0

Na podstawie powyższych informacji uzupełnij poniższą tabelę, przenosząc wybrane elementy we właściwe pola.

	Br ₂	HBr	LiBr
ΔE	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Rodzaj wiązania	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

kowalencyjne niespolaryzowane

kowalencyjne spolaryzowane

jonowe

0,5

0,7

1,0

0

kowalencyjne spolaryzowane

0,3

1,4

1,8

jonowe

1,8

jonowe

kowalencyjne niespolaryzowane

kowalencyjne niespolaryzowane

kowalencyjne spolaryzowane

Ćwiczenie 6

Wyjaśnij, dlaczego sód, tworząc związki jonowe, występuje jako kation Na^+ , a nie jako Na^{2+} .

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij, dlaczego chlor, tworząc związki jonowe, występuje jako anion Cl^- , a nie jako anion Cl^{2-} .

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 8

Podczas telewizyjnego teleturnieju prowadzący zadał pytanie: jaki jest wzór cząsteczki chlorku sodu?

Zapisz, co odpowiedziałbyś prowadzącemu.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Ćwiczenie 9

Wyjaśnij, w jaki sposób dwa atomy azotu łączą się za sobą. Podaj nazwę występującego między nimi wiązania. Przedstaw wzór cząsteczki azotu za pomocą wzoru kropkowego.

Odpowiedź zapisz w zeszycie do lekcji chemii, zrób zdjęcie, a następnie umieść je w wyznaczonym polu.

Zaloguj się, aby dodać ilustrację.

Dla nauczyciela

Scenariusz zajęć

Autor: Anna Florek, Krzysztof Błaszczak

Przedmiot: chemia

Temat: Jak powstają wiązania chemiczne?

Grupa docelowa: uczniowie III etapu edukacyjnego, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony; uczniowie III etapu edukacyjnego – kształcenie w zakresie podstawowym i rozszerzonym

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

III. Wiązania chemiczne. Oddziaływania międzycząsteczkowe. Uczeń:

2) ilustruje graficznie oraz opisuje powstawanie wiązań kowalencyjnych i jonowych; pisze wzory elektronowe typowych cząsteczek związków kowalencyjnych i jonów złożonych, z uwzględnieniem wiązań koordynacyjnych.

Zakres rozszerzony

III. Wiązania chemiczne. Oddziaływania międzycząsteczkowe. Uczeń:

2) ilustruje graficznie oraz opisuje powstawanie wiązań kowalencyjnych i jonowych; pisze wzory elektronowe typowych cząsteczek związków kowalencyjnych i jonów złożonych, z uwzględnieniem wiązań koordynacyjnych.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne

Uczeń:

- wyjaśnia sposób i określa warunki powstawania wiązania jonowego;

- wyjaśnia sposób powstawania cząsteczek zbudowanych z atomów pierwiastków chemicznych;
- wyjaśnia istotę wiązania kowalencyjnego niespolaryzowanego
- wyjaśnia sposób tworzenia się cząsteczki związków chemicznych, w których występuje wiązanie kowalencyjne spolaryzowane;
- wyjaśnia, w jaki sposób powstają orbitale molekularne;
- zapisuje za pomocą wzorów elektronowych i kreskowych powstawanie wiązań kowalencyjnych spolaryzowanych niespolaryzowanych w przykładowych cząsteczkach;
- wyjaśnia, na czym polega istota wiązania koordynacyjnego oraz wskazuje donor i akceptor pary elektronowej w wiązaniu koordynacyjnym.

Strategie nauczania:

- asocjacyjna.

Metody i techniki nauczania:

- analiza materiału źródłowego;
- metoda lekcji odwróconej;
- modelowanie;
- dyskusja dydaktyczna;
- ćwiczenia uczniowskie;
- film samouczek;
- technika baterii.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do Internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- układy okresowe, tablice właściwości fizykochemicznych;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- rzutnik multimedialny;
- zestawy do tworzenia modeli cząsteczek, modele kryształów.

Przed lekcją

1. Metoda lekcji odwróconej. Na wcześniejszych zajęciach jako zadanie domowe, polecić uczniom zapoznanie się z filmem edukacyjnym z e-materiałów. Uczniowie przygotowują po trzy pytania do treści filmu.

Przebieg zajęć

Faza wstępna:

1. Zaciekawienie i dyskusja. Nauczyciel zadaje uczniom pytania, zawarte we wprowadzeniu do e-materiału: Dlaczego atomy łączą się ze sobą? Jak wytłumaczyć fakt, że jedne z pierwiastków chętnie tworzą związki z niektórymi, a z innymi już nie?
2. Rozpoznanie wiedzy wyjściowej uczniów. Nauczyciel zadaje pytania uczniom: Czy wszystkie atomy zawsze łączą się w ten sam sposób? Jakie rodzaje wiązań chemicznych powstają podczas łączenia się atomów?
3. Ustalenie celów lekcji. Nauczyciel podaje temat zajęć i wspólnie z uczniami ustala cele lekcji, które uczniowie zapisują na kartkach i gromadzą w portfolio.

Faza realizacyjna:

1. Metoda lekcji odwróconej. Uczniowie w domu mieli za zadanie obejrzeć film i przygotować pytania. Uczniowie nawzajem zadają sobie pytania i udzielają odpowiedzi. Pozostali uczniowie w tym czasie weryfikują poprawność merytoryczną wypowiedzi swoich kolegów i koleżanek.
2. Nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy zadaniowe. Zadaniem uczniów jest poszukanie odpowiedzi na pytania:
  - grupa I – jak tworzy się wiązanie kowalencyjne przykładzie cząsteczki wodoru?;
  - grupa II – jak tworzy się wiązanie jonowe na przykładzie cząsteczki chlorku sodu?Po wyznaczonym czasie, chętni/wskazani uczniowie omawiają tworzenie się tych wiązań. Pozostali weryfikują poprawność wypowiedzi uczniów, mogą włączać się do dyskusji celem uzupełnienia pewnych kwestii. Nauczyciel w razie konieczności może rozwinąć zagadnienia tworzenia się wiązań chemicznych w oparciu o dwie teorie – wiązań walencyjnych i orbitali molekularnych.
3. Nauczyciel rozdaje uczniom zestawy modeli, np. jeden zestaw na dwie pary uczniów. Uczniowie modelują przykładowe cząsteczki pierwiastków, w których występują wiązania kowalencyjne.
4. Uczniowie pracują w parach z częścią „Sprawdź się”. Wykonują zadania. Nauczyciel może wyświetlić treść poleceń na tablicy multimedialnej. Po każdym przeczytanym poleceniu nauczyciel daje uczniom określony czas na zastanowienie się, a następnie chętny uczeń z danej pary udziela odpowiedzi/prezentuje rozwiązanie na tablicy. Pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej, proponując ewentualnie swoje pomysły. Nauczyciel w razie potrzeby koryguje odpowiedzi, dopowiada istotne informacje,

udziela uczniom informacji zwrotnej. Ćwiczenia, których uczniowie nie zdążą wykonać podczas lekcji, mogą być zlecone do wykonania w ramach pracy domowej.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie na planszy z narysowaną baterią i zaznaczonymi poziomami jej naładowania, np. co 5-10% zaznaczają cenkami, w jakim stopniu opanowali zagadnienia wynikające z zamierzonych do osiągnięcia celów lekcji. W przypadku, gdy bateria nie jest naładowana w 100%, zastanawiają się, w jaki sposób podnieść swój poziom posiadanej wiedzy.

Praca domowa:

Uczniowie wykonują w e-materiale w sekcji „Sprawdź się” pozostałe ćwiczenia, których nie zdążyli wykonać na lekcji.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Film samouczek może być wykorzystany przez uczniów w fazie przygotowywania się do pracy kontrolnej lub przez uczniów nieobecnych na lekcji w celu uzupełnienia luk kompetencyjnych i lepszego zrozumienia materiału.

Materiały pomocnicze:

1. Nauczyciel przygotowuje planszę z narysowaną baterią i zaznaczonymi poziomami jej naładowania, np. co 5-10% do oceny stopnia opanowania zagadnień oraz cenki dla uczniów.
2. Zestawy modeli kulkowo-pręcikowych.